

ÖĞRETMEN LİDERLİK STİLLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ÖLÇEK ÇALIŞMASI

*Yard.Doç.Dr. Levent Deniz**

*Tulya Hasançebiöglü***

ÖZET

Bu araştırma öğretmen liderlik stillerini ölçmeyi amaçlayan bir ölçek geliştirmek üzere tasarlanmıştır. Öğretmen liderlik stilleri ölçeğinin geliştirilmesinde kuramsal olarak McGregor'un X ve Y kuramı temel alınmıştır.

Bilindiği gibi McGregor'un X ve Y kuramının temeli davranışçı liderlik kuramlarına dayanmaktadır. Bu kuram X ve Y olarak iki kutuplu bir yapıya sahiptir. Bu kurama göre X kuramına giren liderler baskıcı (otokratik) ve yönlendirici; Y kuramına giren liderler ise demokratik ve katılımcı liderlerdir. Bu kuramın temel olarak alınmasındaki en önemli gerekçe, liderlerin insan davranışları hakkındaki varsayımlarının davranışlarını belirleyen en önemli unsurlardan birisi olarak kabul edilmesi olmuştur. Çünkü öğretmenlerinde liderlik stillerini sergilerken öğrencileri nasıl algıladıklarının önem taşıyacağı düşünülmüştür.

Öğretmen liderlik stilleri ölçeğinin geliştirilmesi sırasında geçerlik kapsamında uzman görüşleri ve madde kalan analizlerinden; güvenirlik kapsamında da iç tutarlık katsayılarını hesaplanmasından yararlanılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları farklı alanlardan 137 lise öğretmeni üzerinde yapılmıştır. İlk aşamada ölçek için 30 maddelik bir önerme havuzu oluşturulmuştur. Madde kalan analizlerinde 0,40'ın ve üzerinde değer alan maddeler ölçekte tutulmuş diğerleri ölçekten atılmıştır. Madde kalan analizleri sonucunda ölçekte 17 madde kalmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise $\alpha = 0,88$ olarak bulunmuştur.

Öğretmen Liderlik Stilleri Ölçeği öğretmenlerin liderlik stillerini, özellikle öğrenciyle olan ilişkilerine dayalı olarak, ölçebilecek geçerli ve güvenilir Likert türü bir ölçektir.

Anahtar Sözcükler : Liderlik, öğretmen liderliği, liderlik ölçeği,

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

** Eğitim Yönetimi Denetimi Bilim Uzmanı

A SCALE DEVELOPMENT STUDY TOWARDS TEACHER LEADERSHIP STYLES

SUMMARY

This study was designed to develop a teacher leadership styles scale. McGregor's X and Y Theories were accepted as the theoretical base for the development of the scale.

As it is clearly known, the roots of McGregor's X and Y Theories base on the behaviourist leadership theory. McGregor's X and Y Theories have a bipolar structure. According to McGregor's X and Y Theories the leadership behaviour of those who made Theory X would be autocratic and directive, while those with Theory Y would be democratic and participative. The main reason for using McGregor's X and Y Theories for the development of the scale is that leaders assumptions about the behaviours of people are one of the major predictors of their behaviour. Depending on this assumption it is thought that teachers' perceptions about student behaviour would play an important role to lead their leadership styles.

During the development phases of the scale, expert view and item rest technique were used for validity and internal consistency (cronbach α) was found for reliability. The data were collected from 137 high school teachers from different schools and fields. In the first phase, 30 statements (items) were collected basing on the expert views, and related literature. Item rest analysis were performed and items loaded 0,40 and above were kept for the last form of the scale. The scale consisted of 17 items after these analysis. The internal consistency of the scale was found as $\alpha=0,88$ for the scale.

Teacher leadership style scale is found to be valid and reliable to determine the leadership styles of teachers, especially in their relation to the students.

Key words: Leadership, teacher leadership, leadership scale

Liderliğin her hangi bir pozisyon, statü ya da meslek alanı ile sınırlandırılması düşünülmemekle birlikte eğitim/öğretim liderliği denilince öncelikle akla okul yöneticilerinin geldiği anlaşılmaktadır. Ancak Bakioğlu (1998)'nin da belirttiği gibi özellikle "öğretimsel liderlik" kavramı ile "sadece okul yöneticisi değil, alanında yaptığı öğretimde liderlik ileri sürecek öğretmenler de kastedilmektedir". Bununla birlikte alanda yapılan araştırmaların çoğunlukla yöneticilerin liderlik özellikleri (Özcan, 2003; Çelik, 2002; Kaya, 2002, Kurnaz, 2002; Poyraz, 2002; Oran, 2002; Çetin, 2001; Özdayı, 1998; Ensari, 1993) üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte öğretmen ve öğrencilerin liderlik stillerini belirlemeye yönelik araştırmalar da, doğrudan okul yöneticileri ile ilgili araştırmalar kadar olmasa da vardır (Başdoğan 2002; Can, 2002; Hasançebiöğlu , 2002).

Liderliğin çeşitli tanımları arasında, görüşleri, eylemleri etkileme ve yönlendirme; belli bir grubu hedeflere ulaştırmada etkileme; insan ilişkileri sürecinde başkalarının davranışlarını etkileme ve yönlendirme gibi tanımlar sayılabilir (Ensari, 2000; Batlaş, 2000; Koçel, 1999). Liderlik tanımlarının ortak noktası ise liderliğin bir etkileme gücü olarak kabul edilmesidir.

Liderlik stilleri 1960'lı yıllardan itibaren açıklanmaya başlanmış ve bu süreçte çeşitli liderlik kuramları oluşturulmuştur. Liderlik kuramlarını üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar (a) Özellik Kuramı, (b) Davranışçılık Kuramı, ve (c) Durumsallık Kuramı'dır.

Bu çalışmada Davranışçı Liderlik Kuramları arasında yer alan McGregor'un X ve Y Kuramı temel alınmıştır. Bu kuramın temel olarak alınmasındaki en önemli gerekçe, liderlerin insan davranışları hakkındaki varsayımlarının davranışlarını belirleyen en önemli unsurlardan birisi olarak kabul edilmesi olmuştur. Çünkü öğretmenlerinde liderlik stillerini sergilerken öğrencileri nasıl algıladıklarının önem taşıyacağı düşünülmüştür.

McGregor'un X ve Y Kuramına göre liderlerin insan davranışları hakkındaki inançları iki zıt görüşü içeren bir yapı içerisinde toplanabilir. Bu zıt yapılar da X ve Y kuramlarıdır.

X kuramına göre;

1. Ortalama bir insan çalışmayı sevmez ve işten mümkün olduğu kadar kaçmaya çalışır.
2. Ortalama bir insan sorumluluk yüklenmek istemez, fazla istekli değildir ve güvenceyi her şeye tercih eder.
3. Bunlardan dolayı insanları çalıştırmak için onları zorlamalı, yakından kontrol etmeli ve amaçları gerçekleştirmeleri için cezalandırmalıdır.

Y kuramına göre ise,

1. Kişi için iş, oyun ve dinlenme kadar doğaldır.
2. Kişi doğuştan tembel değildir, onu bu hale getiren tecrübeleridir
3. Kişi belirlediği amaç doğrultusunda kendi kendini kontrol ederek çalışır.
4. Her insanın potansiyeli vardır. Uygun şartlar altında kişi bunları geliştirir ve daha fazla sorumluluk yüklenmeyi öğrenir.
5. Dolayısıyla liderin yapması gerek uygun bir ortam oluşturarak, insanın kendini geliştirmesini sağlamaktır.

McGregor'un X ve Y Kuramından hareketle X Kuramındaki liderlerin baskıcı (otokratik) ve yönlendirici, Y Kuramındaki liderlerin ise demokratik ve katılımcı liderler

oldukları anlaşılmaktadır. Y liderlik özelliklerine sahip yöneticiler tarafından yönetilen kişilerin daha tatmin edilmiş ve üretken olduklarını (Strauss, 2002) varsaymamız da kurama göre yanlış olmayacaktır.

Dolayısıyla öğretme öğrenme ortamının lideri olan, o ortamda bulunan kişileri dersin, okulun ve eğitimin amaçları doğrultusunda uygun insan ilişkileri kurarak etkileyecek öğretmenin liderlik stillerinin bilinmesi önem taşımaktadır. Bu sebeple öğretmen liderlik stillerini McGregor'un X ve Y Kuramına dayalı olarak ölçecek bir ölçeğin geliştirilmesi bu araştırmanın ana amacını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırma öğretmen liderlik, stillerini belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirmek amacıyla yürütülen tarama modeli bir araçtır.

Örneklem

Araştırma ölçek geliştirmeye yönelik olduğu için Balıkesir ilinde 13 devlet lisesi'nde öğretmenlik yapan 137 öğretmen (55 bayan, 82 erkek) geçerlik ve güvenilirlik analizleri kapsamında çalışma grubu olarak kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Öğretmen Liderlik Ölçeğinin geliştirilmesi çalışmaları kapsamında uzman görüşleri ve madde analizlerine dayalı olarak içerik (kapsam) geçerliği ile iç tutarlılık katsayılarının hesaplandığı güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. İçerik geçerliği kapsamında yapılan madde analizlerinde madde kalan (item-rest) kullanılmıştır. Nunnaly (1978, s.279) madde sayısının az ve uygulanan grubun küçük olduğu durumlarda madde kalan analizlerinin tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu sebeple ölçek madde havuzunda yer alan maddelerin az olmasından dolayı madde toplam yerine madde kalan analizinin kullanılması tercih edilmiştir.

Güvenirlik çalışmaları kapsamında iç tutarlılık hesaplamaları yapılmıştır. Bilindiği gibi bölünmüş test çözümlenmeleri yoluyla yapılan "iç tutarlılık katsayıları güvenilirliğin belirlenmesinde kullanılan yöntemlerden biridir" (Cronbach, 1960, s.141; Aiken, 1979, s.60). Bu çalışmada da cronbach α iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır.

BULGULAR

ÖLSÖ'nün geçerlik çalışmaları sırasında içerik (kapsam) geçerliği tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik geçerliği, bir ölçekteki her bir maddenin ölçeğin amacına ne derece uygun olduğunun belirlenmesini kapsamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle ilgili kaynaklara ve uzman görüşlerine dayanılarak maddeler oluşturulmuştur. Bu çabalar sonucunda ortaya 30 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuştur.

Daha sonra, ÖLSÖ'yü oluşturan maddeler Balıkesir ilinde görev yapmakta olan 137 öğretmene uygulanmış ve elde edilen sonuçlara dayanılarak ölçeğin madde kalan analizleri yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Liderlik Stilleri Ölçeği'ni oluşturan maddeler uygulanan madde kalan analizi

Soru No.	Maddeler	r _{ir}
1	Sınıfta yeni öğretim yöntemlerini uygulamaya gerek yoktur.	0,15
2	Öğrencilerin derslerini çalıştıklarından emin olmak için, onların yakın olarak kontrol edilmeleri gerekir.	0,27
3	Öğrencilerin hedef belirlemeleri için teşvik edilmeleri gerekir	0,21
4	Not tehdidi sınıf içi disiplinin sağlanmasında kullanılmalıdır.	0,35
5	Öğrenciler isteyerek sorumluluk alırlar.	0,51*
6	Öğrenciler fırsat tanıdığıında derste aktif olmayı severler.	0,59*
7	Başarısızlık yerine başarıyı ön plana çıkarmak daha önemlidir.	0,55*
8	Öğrenme isteği öğrenci için doğal bir ihtiyaçtır.	0,42*
9	Öğrenciler kayırmaya düşküdürlür	0,31
10	Yanlış davranışlarının düzeltilmesi için öğrencilere ceza uygulamak gerekir.	0,48*
11	Öğrenciler sınıfta uygulanacak yaratıcı aktivitelere karşı direnç gösterirler.	0,41*
12	Sınıfla ilgili alınacak kararlarda yalnızca öğretmen söz sahibi olmalıdır.	0,26
13	Öğrencilerin istekli çalışmaları için ödüllendirme yöntemi kullanılmalıdır.	0,14
14	Dersleri daha ilginç hale getirmenin yolları aranmalıdır.	0,44*
15	Öğrenciler yeni şeyler öğrenmeye heveslidirler.	0,61*
16	Her öğrencinin yaratıcı bir yönü vardır.	0,56*
17	Öğrenciler uygun davranışları sergileyerek öz denetim yeteneğine sahiptirler.	0,57*
18	Sınıf içindeki öğrenme etkinlikleri öğrenciler için oyun oynamak kadar zevkli hale getirilebilir.	0,60*
19	Öğrencilerin takdir/teşekkür almaya yönelik hevesleri yoktur.	0,49*
20	Ders çalışmaları için öğrencilerin zorlanmaları gerekir.	0,53*
21	Öğrencilerin dersi dinlemeleri için sıkı disiplin yöntemleri kullanılmalıdır.	0,48*
22	Öğrenciler ödev seçimlerinde mümkün olduğunca serbest bırakılmalıdır.	0,29
23	Sınıfla ilgili kararlarda öğrencilerin görüşlerini almak gereklidir.	0,44*
24	Uygun olmayan davranışların düzeltilmesinde öğrenciyi sınıf dışına atmak yarar sağlar.	0,35
25	Öğrencilere daha fazla sorumluluk verme imkanı araştırılmalıdır.	0,38
26	Öğrencilerin başarılı olması için ödül önemli bir araçtır.	0,21
27	Öğrencilerin gelecekleri için hedef belirlemelerinde, onlara akıl vermek gerekir.	0,18
28	Öğrenciler tembeldir ve yönetilmeyi tercih ederler.	0,44*
29	Öğrenciler ödevlerini hakkıyla yapmazlar.	0,42*
30	Öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirici aktiviteler derslerin bir parçası olmalıdır.	0,39

*Madde kalan analizleri sonucunda 0,40 değerinin üzerinde olup ölçekte kalan maddeler

Madde analizleri herhangi bir ölçme aracının bütününde ya da ayrı ayrı alt bölümlerinde yer alan maddelerin bütünde ve alt bölümlerde anlamlı olarak yer alıp almadıklarının ortaya çıkarılmasından dolayı ÖLSÖ'nün geliştirilmesi sırasında da madde kalan analizlerinden yararlanılmıştır. Madde kalan değeri 0,40 ve üzeri olan maddelerin ölçekte kalması benimsenmiştir. Bu durumda 30 maddelik ölçek, 17 maddeye indirgenmiştir (EK 1).

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları bölünmüş test çözümlenmeleri yoluyla sınanmıştır. Bölünmüş test çözümlenmelerinde, iç tutarlılık katsayısının hesaplanmasında Cronbach α formülü kullanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısına bakıldığında ise 30 maddelik ölçeğin iç tutarlılık katsayısının $\alpha = 0,87$ olduğu tespit edilmiştir. Madde kalan analizleri sonucunda ortaya çıkan 17 önermelik ölçeğin son halinin ise iç tutarlılık katsayısı $\alpha = 0,88$ olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından sonra, başka çalışmalarda yararlanılabilmesi amacıyla çalışma grubundan elde edilen değerlere dayalı olarak, grubun Q1, Q2 ve Q3 değerleri hesaplanmıştır. Bu hesaplama göre puan ortalamaları 17-64 arasında olan öğretmenlerin liderlik stilleri otokratik/baskıcı, 65-76 arasında olanları yarı demokratik ve 77-85 arasında olanların da demokratik/katılımcı öğretmen liderlik stiline sahip olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA

Öğretmen Liderlik Stilleri Ölçeği öğretmenlerin liderlik stillerini, öğrenci davranışlarına yönelik algıları kapsamında dikkate alarak, Mc.Gregor'un X-Y kuramına göre ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır. Elde edilen madde kalan değerlerinden ve iç tutarlılık katsayısından hareketle bu ölçeğin öğretmen grupları ile yapılacak araştırmalarda kullanılabilmesi söylenebilir.

Öğretmen Liderlik Stilleri Ölçeği 5'li Likert türü bir ölçek olarak tasarlanmıştır. Ölçekte 17 madde yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddelerde ifade edilen duygu, düşünce ve davranışlar, ifadeler katılma derecesine göre hiç katılmıyorum, az katılıyorum, katılıyorum, çok katılıyorum ve tamamen katılıyorum şıklarından birisi işaretlenerek cevaplandırılmaktadır. Ölçekten en fazla 85 en az ise 17 puan alınabilmektedir. Yüksek puan Y teorisine uygun olarak demokratik/katılımcı liderlik stiline, düşük puan ise X teorisine uygun olarak otokratik/baskıcı liderlik stiline sahip olduğunu göstermektedir. Ölçek puanlanırken dikkat edilmesi gereken hususlardan bir tanesi tersine dönmüş ifadelerdir. Ölçekte tersine dönmüş 7 adet madde vardır. Bu maddeler 5,6,12,13,14,16,17 no'lu maddelerdir. Tersine dönmüş bu maddeler cevaplanırken "tamamen katılıyorum" seçeneğine 1, "çok katılıyorum" seçeneğine 2, "katılıyorum" seçeneğine 3, "az katılıyorum" 4 ve "hiç

katılmıyorum” seçeneğine de 5 puan verilmelidir. Diğer maddeler (1,2,3,4,7,8,9,10,11,15) ise “çok katılıyorum” seçeneğine 5 vermek suretiyle puanlanmalıdır.

Öğretmen Liderlik Stilleri Ölçeği ile yapılacak araştırmaların analizlerinde, ölçekten elde edilen toplam puan sürekli bir değişken olarak kullanılabilmesi gibi, yapılan çeyrek değer hesaplamalarından da hareketle, Öğretmen Liderlik Stilleri Ölçeğinden elde edilen puanlar sınıflamalı bir ölçek mantığıyla da, (a) demokratik/katılımcı, (b) yarı demokratik ve (c) otokratik/baskıcı liderlik stilleri olarak sınıflanarak da kullanılabilir.

Öğretmen Liderlik Stilleri Ölçeği ile ilgili daha sonra yapılacak araştırmalarda daha farklı geçerlik güvenilirlik analizleri uygulanabilir. Bununla birlikte öğretmen liderliğinin sadece sınıf içi uygulamalarla ve öğrenci davranışlarına yönelik algılarla sınırlı olmadığından hareketle öğretmen liderlik stillerini daha geniş kapsamda ortaya koymaya çalışan ölçeklerin geliştirilmesi çalışmalarına yer verilebilir.

EK – 1

ÖĞRETMEN LİDERLİK STİLLERİ ÖLÇEĞİ

Soru No.	Maddeler	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Katılıyorum	Çok katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1.	Öğrenciler isteyerek sorumluluk alırlar.					
2.	Öğrenciler fırsat tanındığında derste aktif olmayı severler.					
3.	Başarısızlık yerine başarıyı ön plana çıkarmak daha önemlidir.					
4.	Öğrenme isteği öğrenci için doğal bir ihtiyaçtır.					
5.	Yanlış davranışlarının düzeltilmesi için öğrencilere ceza uygulamak gerekir.					
6.	Öğrenciler sınıfta uygulanacak yaratıcı aktivitelere karşı direnç gösterirler.					
7.	Dersleri daha ilginç hale getirmenin yolları aranmalıdır.					
8.	Öğrenciler yeni şeyler öğrenmeye heveslidirler.					
9.	Her öğrencinin yaratıcı bir yönü vardır.					
10.	Öğrenciler uygun davranışları sergileyerek öz denetim yeteneğine sahiptirler.					
11.	Sınıf içindeki öğrenme etkinlikleri öğrenciler için oyun oynamak kadar zevkli hale getirilebilir.					
12.	Öğrencilerin takdir/teşekkür almaya yönelik hevesleri yoktur.					
13.	Ders çalışmaları için öğrencilerin zorlanmaları gerekir.					
14.	Öğrencilerin dersi dinlemeleri için sıkı disiplin yöntemleri kullanılmalıdır.					

15.	Sınıfla ilgili kararlarda öğrencilerin görüşlerini almak gereklidir.					
16.	Öğrenciler tembeldir ve yönetilmeyi tercih ederler.					
17.	Öğrenciler ödevlerini hakkıyla yapmazlar.					

KAYNAKLAR

- Aiken, L.R. (1979). Psychological Testing and Assessment. Üçüncü Baskı, Boston: Allyn & Bacon.
- Bakioğlu, A. (1998). "Lider Öğretmen", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 11-19.
- Başdoğan, Z. (2002). Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Liderlik Davranışları ve Öğretmenlerin Yöneticilerine Yönelik Liderlik Algıları: Ankara Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Can, S. (2002). Resmi ve Özel Okullardaki Okul Yöneticileri ve Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Liderlik Davranışı Yönünden Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Cronbach, L.J. (1960). Essentials of Psychological Testing. İkinci Baskı, New York: Harper & Brothers Publishers.
- Çelik, V. (2002). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği davranışları (Adana il merkezi örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çetin, Ş. (2001). Lise Müdür ve Müdür Yardımcılarının Liderlik Davranışları ve Okul Başarısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ensari, H. (1993). "Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranışlarının ve Ortamın Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 47-51.
- Hasançebiöğlu, T. (2002). Öğretmenlerin Liderlik Stilleri Bilgisayar Tutumları ve Aralarındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, Ü.S. (2002). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Yöneticilik Liderlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kurnaz, Ö. (2002). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, ilköğretim müfettişlerinin yöneticilik, liderlik, rehberlik ve öğreticilik yeterlikleri konusundaki görüşleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Oran, N. (2002). İlköğretim ve Ortaöğretim Okul Yöneticilerinin Dönüşümsel Önderlik Özelliklerine İlişkin Öğretmenlerin Algı ve Beklentileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Özdayı, N. (1998). "Eğitim Yöneticilerinin Demokrasi ve Hoşgörü Tutumları ile Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 221-235.
- Özcan, Ö. (2003). Lise ve Dengi Okul Müdürlerinin Liderlik Davranışlarının Müdür ve Öğretmen Algısı Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Poyraz, H. (2002). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışlarını Gösterme Düzeyleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tabancalı, E. (1995). İlköğretim okulu müdürlerinin "yapıyı kurma" ve "anlayış gösterme" boyutlarına ilişkin liderlik davranışları hakkında öğretmen görüşleri (İstanbul ili Şişli ilçesi örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Uysal, A. (2001). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Yöneticilik ve Liderlik Davranışları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yazar, H. (2002). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretim Liderliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, K. (2002). İlköğretim okulu Müdürlerinin Liderlik Davranışlarıyla Öğretmenlerin Öğrenci Kontrol Yaklaşımları ve öğrencilerin Okul Yaşamının Niteliğine İlişkin Algıları Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Osman Gazi Üniversitesi, Eskişehir.